

Gesprekken met een oud-collega

III

III. De tandheelkundige opleiding

Toen ik voor de derde maal naar de Vluchtheuvel reed, nam ik me voor om de vernieuwing van het tandheelkundig onderwijs ter sprake te brengen. Eerlijk gezegd koos ik dit onderwerp niet omdat ik er voor onze lezers zoveel van verwachtte, maar wel omdat het mij in hoge mate interesseerde hoe onze oude vriend zou oordelen over de verheffing van de opleiding. Dus eigenlijk meer uit nieuwsgierigheid naar zijn visie op deze materie dan dat ik nieuwe perspectieven verwachtte.

Reeds bij de voordeur begroette hij mij met de vraag, wat ik in de afgelopen maand voor onderwerp had uitgedroefd. Toen ik hem daarop, met een lichte aarzeling, had geantwoord, kon ik duidelijk merken, dat er veel in hem omging. Maar ik wist niet of tegenzin in het onderwerp dan wel grote belangstelling hem vervulde. Aan een andere mogelijkheid dacht ik toen nog niet.

De stilte die ons in de eerste ogenblikken omgaf, had een onbestemd karakter. De min of meer geheimzinnige atmosfeer werd slechts onderbroken doordat ik in de andere stoel iets hoorde mompelen: „Des Pudels Kern.“ Ik meende daaruit op te maken dat hij nog niet ver gevorderd was met zijn overpeinzing. Wel gaf dit enige richting aan mijn eigen denken, zodat ik het tenslotte maar waagde om op te merken, dat het inderdaad onbegrijpelijk was dat we zo lang hadden moeten wachten op de erkenning van de tandheelkunde als volwaardige tak van wetenschap. En dat ik er bovendien van doordrongen was, dat . . .

„Mag ik jou eens een ernstige vraag stellen, ventje?“

Ik kon niet nalaten om hem met een vriendelijke glimlach te vragen of met dit laatste woord een ventje in algemene zin was bedoeld of dat hij in mij ineens weer het ventje-tandarts zag van vóór bijna 25 jaren. Tegen het „menselijke“ ventje zou ik geen enkel bezwaar hebben, slechts de opmerking dat wij niet alleen als mensen maar ook als tandartsen bij elkaar zaten. En wat het tweede betreft, maakte ik een lichte toespeling op het feit, dat ik niet helemaal werkeloos had toegezien. Met de toevoeging, dat ik het tenslotte zelfs voor de standing van het Tijdschrift niet aanvaardbaar vond, dat een zijner redacteurs als een venje-in-de-tandheelkunde werd aangesproken, trachtte ik niet alleen mijn eigen eer te redden. Ik kreeg geen ander antwoord dan een met groter nadruk uitgesproken: „Des Pudels Kern.“

„Wat bedoelt u daarmee in dit verband?“

„Ik bedoel daarmee, dat jij twee begrippen, het mens-zijn en het tandarts-zijn, als ziel en lichaam aan elkaar gebonden, gaat scheiden. Ik zal jou een andere vraag stellen: als jij ernstig met jezelf bezig bent, welk verlangen komt dan in je op?“

„Hoe kan ik een goed tandarts worden.“

„De vlotheid waarmee je dit antwoord geeft, doet me twifelen of jij ooit je doel bereiken zult. Toen 2300 jaren geleden aan Pyrrho werd gevraagd, toen hij in gedachten verzonken neerzat, waarover hij peinsde, was zijn antwoord, ik denk erover na, hoe ik een goed mens kan worden.“

„Maar Pyrrho was, als ik mij niet vergis, een filosoof.”

„Pyrrho was alleen een mens. Maar hij leefde in de gelukkige tijd toen mensen de begeerte naar wijsheid eerden, wijl niets edeler werd geacht dan de liefde tot de waarheid.”

„En heeft dit alles iets te maken met de tandheekkundige opleiding?” waagde ik te vragen.

„Zeer zeker, vriend.”

„Wilt u er naar toe dat iedere tandheekkundige student filosofie moet studeren?”

„Zo ver zijn we in onze bespreking nog niet, al wil ik je meteen hierop wel antwoorden, dat ik ze graag wat meer levenswijsheid mee zou willen geven. Voorlopig zou ik slechts met nadruk willen vaststellen, dat de begrippen tandarts en mens niet te scheiden zijn. Met een kleine variatie op een bekende uitspraak zou ik willen zeggen, *toon mij uw praktijk en ik zal u zeggen wie ge zijt*. Iedere praktijk is een bouwstuk van degene die er aan werkte. Een bouwstuk, nu eens een ruïne, dan weer een monument, dat altijd een zuivere weerspiegeling geeft van eigen innerlijk, dat rommelig, slordig en vervallen zijn kan, maar ook harmonisch van opzet en compositie. Bij de één zeldzaam rijk versierd met uiterlijke schittering, louter op effect berekend, bij de ander eenvoudig maar diep-bewogen. Nu eens gericht op het eigen „ik”, dan weer op het belang van de medemens. Soms beziel door een hoogstaand verlangen, dikwijls niet meer dan een zucht naar het voleindigen van een dagtaak. Altijd weerspiegelt de praktijk het innerlijk van de tandarts die haar leidt. En als de praktijk niet deugt, dan deugt hijzelf niet. En als de praktijk niet naar zijn zin is, dan mist hij karakter-eigenschappen, wil en doorzettingsvermogen, om er iets van te maken dat hem wel bevrediging schenkt.”

„Maar als toch in mij het verlangen is, om een goed tandarts te zijn, dan ligt hierin al opgesloten, dat ik, althans wat dit punt betreft, een goed mens ben.”

„Nee, m'n waarde, duizendmaal nee! Je moet het omdraaien. Je moet zeggen dat ieder goed mens (ook dit is een ondeelbaar begrip) een goed tandarts zal zijn.”

„Ook als hij totaal geen aanleg voor dit vak heeft?”

„Ja, volmondig ja. Zoals ik je wel eens heb verteld, was ik op reeds gevorderde leeftijd enkele jaren assistent op het Tandheekkundig Instituut. Ik heb daar de natuurlijke aanleg van de studenten voor ons beroep kunnen beoordelen en heb later hun verdere ontwikkeling met belangstelling gevolgd. Op grond van deze waarneming durf ik te beweren, dat slechts een gering percentage van de studenten met een uitgesproken aanleg zich ontwikkelt tot een goed tandarts, terwijl aan de andere kant verscheidene van onze kopstukken, niet alleen op wetenschappelijk, maar juist ook op praktisch terrein zijn voortgekomen uit de middelmatige en soms zelfs zwakke werkers in Utrecht.”

„Aanleg of geen aanleg zou dus van betrekkelijk weinig betekenis zijn voor een succesvolle uitoefening van ons beroep? Ik zou hieruit aanstonds willen afleiden, dat u geen waarde hecht aan een psycho-technisch onderzoek voor de aanvang van onze studie.”

„Zover wil ik niet gaan. Ik erken graag de waarde van een dergelijk onderzoek voor iedere aankomende student, maar dan moet het zeer speciaal gericht zijn en tevens uiterst breed van opzet. Ik geloof dat we best een van onze volgende avonden aan dit onderwerp kunnen wijden. Verder wil ik er de nadruk op leggen, dat ook het begrip „geslaagd”, waar je zojuist op doelde, een zeer betrekkelijke betekenis heeft. Heb je hierbij het oog op financiële resultaten? Of noem je een praktijk „succesvol” wanneer iedere dag een aaneenschakeling is van kleinere en grotere gevoelens van voldoening, zodat de eigenaar van die praktijk, bij wijze van spreken, aan het eind van zijn loopbaan zou kunnen terugzien op een vrijwel ononderbroken reeks van voor zijn gevoel gelukke verrichtingen?”

„We dwalen af. We zouden het vanavond hebben over het tandheekkundig onderwijs.”

„Spreek liever over opleiding. Hier ligt nu juist des Pudels Kern. Het woordje „onderwijs” is mij te beperkt. Het houdt niet anders in dan volstoppen met kennis en vaardigheid. Onderwijs is wetenschap. Slechts wetenschap. Onder een opleiding

daarentegen kan veel meer worden verstaan. En nu kom ik weer terug op mijn eerste stelling. De mens, die naast de behandelstoel, met spiegel en sonde zijn werk verricht, is belangrijker dan de tandarts die daar staat. Een modern en glimmend instrumentarium, een in alle opzichten verzorgde kamer, een hoofd vol kennis en technische vaardigheid zijn, hoe belangrijk ook, van secundaire betekenis. De dominerende factor is de *man* in wiens dienst zij staan. In Utrecht en in Groningen moeten mannen gemaakt worden. Mannen — en vrouwen — met verantwoordelijkheidsgevoel tegenover de wereld, tegenover de mensheid. H.B.S.'en en Gymnasia leveren geen jonge lieden af die voorbereid zijn op het leven dat hen wacht. Het is daar slechts voorbereidend *onderwijs*. Volgepropte kennisautomaten worden daar aan de lopende band afgeleverd. En op de Universiteiten gaat hetzelfde spelletje door. Daar komen de volgepropte kennisautomaten-met-een-verdieping vandaan. Geen persoonlijkheden. En nu weet ik wel, dat in dit opzicht de tandheelkundige opleiding geen uitzondering vormt. Maar het zou toch mooi zijn als zij tot de gunstige uitzonderingen kon worden gerekend."

„Sombere wolken verschijnen aan de horizon. Ik vrees, dat u een beetje beïnvloed bent door de moderne geest der staatsinmenging wanneer ik u hoor verkondigen dat het voorbereidend hoger- en middelbaar onderwijs tekort schiet in zijn opvoedende taak. H.B.S. en Gymnasium zijn toch geen opvoedings-instituten. De opvoeding behoort tot de taak van het gezin."

„Ik ben in zoverre modern, dat ik in algemene zin (niet in politieke zin) nog meer angelsaksisch ben georiënteerd dan vroeger. Een vergelijking van het angelsaksische onderwijs met het onze toont toch duidelijk aan, dat een belangrijke verbetering mogelijk is zonder direct te spreken over opvoedings-instituten van rijkswege. Voor het hoger onderwijs geldt precies hetzelfde. Ik wil graag erkennen dat in de afgelopen jaren de tandheekkunde, in wetenschappelijk opzicht, weer omhoog getrokken is, zodat we een klein beetje op peil gekomen zijn. Zij sukkelde altijd achteraan. Wat zou er tegen zijn om deze versnelde opwaartse beweging door te zetten, zodat we ook eens een keer vóóraan komen te lopen. Wat zou er tegen zijn als de tandheekkunde eens een voorbeeld ging stellen aan andere studierichtingen van het hoger onderwijs?"

„Ik vind u vanavond wel erg veeleisend."

„Weinig meer dan jij. Je hebt enkele maanden geleden zelf een toepasselijke beschouwing ten beste gegeven over de betrekkelijke waarde van wetenschappelijk werk zolang het niet gedragen wordt door culturele verheffings- en toepassingsdrang. Toch had je dit gegeven nog iets verder moeten uitwerken. Je bent teruggeschrokken voor de uiterste consequentie van je gedachtengang, de overtuiging dat wij tenslotte de dragers van een cultuur behoren te zijn."

„Deze tijd is volkomen cultuur-loos. Leest u er Prof. Huizinga's „In de Schaduw van morgen" maar eens op na."

„Dat ontslaat ons niet van de verplichting om een nieuwe cultuur op te bouwen."

„Ik geloof niet dat wij deze taak in de eerste plaats op de schouders van een tandarts mogen en moeten leggen. Waarschijnlijk heb ik in dit opzicht een bescheidener opvatting over de betekenis van ons beroep."

„Omdat jij niet gelooft, dat een tandarts vóór alles en boven alles een mens is. Hij wil zelfs een beschaafd, ontwikkeld en, zoals het heet, gestudeerd mens zijn. Hij snakt naar erkenning van deze waarden. Zal hij zich dan terugtrekken voor de verplichtingen die een dergelijke high-standing met zich mee brengt?"

„U bedoelt waarschijnlijk dat voor een opleiding als de onze, die gericht is op de bestrijding van één der meest verspreide volksziekten, een leerstoel in de sociale tandheekkunde een eerste vereiste is."

„Zelfs deze oplossing, hoe noodzakelijk overigens als bijkomstigheid, getuigt naar mijn smaak nog van een te beperkt inzicht. Ik zou graag willen dat ieder afgestudeerd tandarts diep doordrongen was van het grote „waardoor" en het grote „waarom" die de achtergrond vormen waartegen zijn dagelijkse werkzaamheden worden uitgeoefend. Waardoor stonden vandaag duizenden en nog eens duizenden tandartsen over de gehele beschaafde wereld in een afmattend tempo hun herstelwerkzaamheden te ver-

richten? Alleen cultuur-historische kennis van de ontwikkelingsgeschiedenis der mensheid zal hen hierin een zodanig inzicht geven, dat zij beter en dieper doordrongen zijn van hun culturele taak, dan thans blijkt uit het simpele antwoord, dat dit op één of andere wijze verband houdt met beschaving, bereiding en aard van voedsel enz. enz. Een antwoord dat tenslotte iedere ontwikkelde leek ook kan geven. Vertel mij eens, waarde vriend, hoe het gebit van je hond er uit ziet."

"Ik zou het waarlijk niet kunnen zeggen."

"Toch wel een beetje gek, hè? Zou een vergelijkende gebitstudie niet noodzakelijk zijn voor een verruiming van ons inzicht?"

"zeker interessant, maar *noodzakelijk*?"

"Het zwaartepunt van onze opleiding moet liggen in het vormen van jonge mensen die zich vanuit de hoge waarde van hun mens-zijn bewust worden van de verplichting hunner tandheelkundige verantwoordelijkheid. Mensen, waarbij de verplichting om tandheelkundig werkzaam te zijn als een behoefte geboren wordt uit hun cultuur-historisch inzicht."

"Ik vrees dat dit alles . . ."

"Je hebt niets te vrezen en zeker niet dat ik een zwevende idealist ben. Ik ben door het verre uitzicht van mijn kamer over een deel van de bouwlanden dezer aarde eraan gewend geraakt, om de dingen van een groter afstand te bekijken dan jij dagelijks pleegt te doen. Daarom plaats ik ook het richtpunt op de weg naar de toekomst misschien iets verder dan jij."

"Stelt u zich voor om deze aanvullende stof over de gehele studie te verdelen?"

"Nee. De propaedeuse, de voorbereiding tot iedere tak van wetenschap, behoort te bestaan in het bijbrengen van een inzicht in de cultuur-historisch gegroeide noodzakelijkheid van deze studierichting. Het inzicht dat de moderne mens, door te zondigen tegen de natuurwetten, o.a. met een vrij weerstandsloos stelletje tanden en kiezen wordt gestraft en dat met menselijk-doelbewuste arbeid hieraan tegemoet moet worden gekomen. Zoals eens uit de dichtbezette staal-vijl-zaal het „waarom dit“ opsteeg, zal dan uit de overvolle collegezaal de vraag geboren worden, hoe wij, ondanks de moderne beschaving, de ontaarding van de mens, waarvan de achteruitgang van het gebit één der verschijnselen is, kunnen voorkómen. Bij het begin van onze opleiding zou ik desnoods een vol jaar willen besteden aan de beantwoording van de vragen: *waarom* en *waardoor* tandheelkunde. Dat zou de ware propaedeuse zijn."

"Verwacht u niet te veel van deze betrekkelijk kleine en altijd onbelangrijk geachte groep mensen?"

"Weet jij dan niet, dat in het verleden de aanhoudende pogingen van geïsoleerde groepjes individuen dikwijls de stoot gegeven hebben tot belangrijke vorderingen op het gebied van wetenschap? De beroemde John Hopkins Medical School, die zoveel heeft bijgedragen tot bevordering van pathologie, chirurgie en hygiëne in de Verenigde Staten, werd door een groepje onbekend gebleven jonge mannen gesticht."

Het was intussen laat geworden. Graag had ik op enkele onderdelen van het gesprek met mijn gastheer nog wat dieper willen ingaan. Zo herinner ik mij thans dat hij o.a. een warm pleidooi hield voor de toelating van jongelui met het alpha-diploma van het Gymnasium tot de tandheelkundige studie. Hij beschouwde, juist door de concentratie van het onderwijs op een bepaald aantal vakken, die tezamen moeilijk genoeg zijn om de leerling intellectueel voor te bereiden op het hoger onderwijs, het A-Gymnasium als één van onze beste vormingsscholen.

Het was bijna twaalf uur toen ik afscheid nam tot de volgende maand. Enkele dagen later bleek, dat dit onderwerp ook zijn geest nog niet had losgelaten.

Ik ontving een briefje waarin hij zijn zienswijze aldus besloot:

"Ik heb in ons gesprek slechts naar voren willen brengen, dat alles wat tot nu toe is bereikt in de reorganisatie van de tandheelkundige opleiding, mijn grote waardering heeft, toch altijd nog in groter cultureel verband gezien moet worden. Een grote hoeveelheid *verstand* van alles wat betrekking heeft op de uitoefening van de tandheelkunde is uitermate belangrijk, want Bacon's uitspraak „kennis is macht“ hebben nog niet veel van hun waarde verloren. Toch zou ik er aan toe willen

voegen, dat moreel gevoel en verantwoordelijkheidsbesef, ondanks het feit dat zij door de moderne samenleving volkomen worden genegeerd, oneindig veel belangrijker zijn dan ieder vorm van intelligentie. Geestelijke en morele tucht bewerken een standvastiger evenwicht van het sympathische stelsel en een vollediger integratie van onze lichamelijke en geestelijke activiteit.

De mens naast de stoel is belangrijker dan de tandarts die daar staat. En daarom zou ik van tandheelkundige studie en onderwijs een opleiding in de ware zin des woords willen maken."

R. W. BROEKMAN

Arnhem 1948.